Natisov 15.000.

„Štajerc“ izhaja vsaki petek, datiran z dnevom naslednje nedelje.

Naročnina velja za Avstrijo: za celo leto 3 krone, za pol in četrt leta razmerno; za Ogrsko 4 K 50 vin. za celo leto; za Nemčijo stane za celo leto 5 kron, za Ameriko pa 6 kron; za drugo inozemstvo se računi naročnino z ozirom na visokost poštnine. Naročnino je plačati naprej. Posamezne štev. se prodajajo po 6 v.

Uredništvo in upravništvo se nahajata v Ptuju, gledališko poslopje štev. 3.

Dopisi dobrodošli in se sprejemajo zastonj, ali rokopise se ne vrača. Uredniški zaključek je vsak torek zvečer.

Za oznanila uredništvo ni odgovorno. Cena oznanil (inseratov) je za celo stran K 64, za 1/2 strani K 32, za 1/4 strani K 16, za 1/8 strani K 8, za 1/16 strani K 4, za 1/32 strani K 2, za 1/64 strani K 1. — Pri večkratnem oznanilu se cena primerno zniža.

Štev. 37. | V Ptuju v nedeljo dne 13. septembra 1908. | IX. letnik.

Država in kmetijstvo.

(Napisal poslanec dr. O. Steinwender).

Kaj stori avstrijska država za kmetijstvo? Ona nadzoruje in podpira deželno kulturo, ona daje doslej 4 in odslej 8 milijonev kron na leto za varstvo proti vodi in izboljšanje zemljišč iz melioracijskega sklada in poleg tega še izdatno svoto v isti namen; ona skrbi za konjerejo in veterinarstvo. 32·7 milijonev stane vse skupaj. Ta svota je prav lepa; veliko večja in bogatejša Francija ne daje v ta namen več in Italija daje veliko manj.

In vendar ni kmetijstvo v nobeni državi sveta od države tako omejeno kakor na Avstrijskem. Vzroki zato ležijo v razmerju z Ogrsko in v trgovinski pogodbi z Nemčijo.

Ogrska je leta 1906 žitja, ostročja in moke za 431 milijonev kron, živine in živinskih produktov pa za 235 milijonev k nam vpeljala. Sicer je resnično, da Avstrija ogrska življenska sredstva potrebuje. Ko bi pa posredne colnine (Zwischenzölle) obstojale, bi ne bila le cena naših kmetijskih pridelkov višja, temveč višja cena bi tudi množino produkcije povečala. Korist od obstoječih razmer ima seveda industrija. Le-ta je izpeljala leta 1906 le na tekstilnem blagu za 481 milijonev kron na Ogrsko. K temu pride še izdatni izvoz v železu, kovinskem blagu, kratkem blagu, steklu itd. Za te dobičke industrije mora pretrpeti avstrijsko kmetijstvo ogrsko konkurenco.

Industrija je tudi, kateri se je napravilo trgovinsko pogodbo z Nemčijo. Naša industrija je zavarovana z visokimi colninami proti Nemčiji, in to varstvo škoduje našemu kmetijstvu na dvojni način. Prvič mora potom colnine podražene industrijske pridelke, kakor obleke, orodje, sladkor itd. višje plačavati.

Drugič pa odgovarja Nemčija na visoke industrijske colnine z visokimi colninami na živino in s tem, da napravi težje pogoje za uvoz živine. Naj govorijo številke oficielne statistike!

Izvozili smo v Nemčijo: na klalni živini:

leta 1905 za 88·3 milij. kron
„ 1906 „ 62·3 „ „
„ 1907 „ 44·5 „ „

na konjih:

leta 1905 za 59·6 milij. kron
„ 1906 „ 31·6 „ „
„ 1907 „ 23·6 „ „

skupno na živini vseh vrst:

leta 1905 za 148 milij. kron
„ 1906 „ 94 „ „
„ 1907 „ 67 „ „

Padli smo torej z našim izvozom na živini v Nemčijo tekom dveh let za več kot polovico in padli bodemo letos na eno tretino!

In potem govorijo judovski ter žalibog tudi krščanski listi o prevzetnosti in oderuštvu kmetov, katerim se godi itak dobro...

Pri srbski trgovinski pogodbi se poleg tega niti za izdatne svote za industrijo ni šlo. Za nekaj čez 8 milijonev kron je šel izvoz v Srbijo nazaj, ako odračunimo sladkor, ki bode odslej za Srbijo zaprt, samo za 5 milijonev. Kaj se da pri temu pridobiti? Morabiti en milijon. In zaradi tega malenkostnega milijona naj se uniči kmetijstvo?

Kajti o temu ni dvoma, da bode kmetijstvo težko oškodovano. Že danes si lahko predstavljamo, kakšne bodejo cene v enem ali dveh mesecih.

In tako gre povsodi. Vedno več uradnikov, vedno več gimnazij, 30 milijonov za pospeševanje mornarstva, 80 milijonev primanjklaja pri državnih železnicah. Tako se pritisne denar in ljudi od dežele v mesto in nazaj ne pridejo več.

Potem pa še vpijejo o kmetijskem odiranju. To je za smejati, ali še bolje, za — udariti!

Politični pregled.

Eni in drugi. Ako se dvignejo živinske cene le za malenkost, že vpijejo gotovi hujskači: Kmet je oderuh. Ako pa zvišajo milijonarji cene petroleja, sladkorja itd., molči celi svet. Vsi stanovi si lahko zboljšajo svoj položaj, le kmet naj molči. Mi imamo na Avstrijskem čez 8 milijonov kmetov. Od teh 8 milijonov jih komaj 67.000 več kot 1.200 kron na leto zasluži. To se pravi z drugimi besedami: Skoraj vsi avstrijski kmeti ne zaslužijo niti toliko, kakor advokatski pisarji. Ali ni to sramota? Par akcijonarjev družbe za železo pa zasluži toliko, da so si ti gospodi preteklo leto 42½ procentov dividende izplačali. To se pravi: Za vsakih 100 kron so dobili ti možakarji 42½ kron! To ne vidi nobeden. Pač res: eni smejo odirati, drugi, kmetje, pa smejo — umirati.

„Bratje“ Čehi. Pravijo, da se pes vsede, ako vidi Čeha. Zakaj? No, Čeh je bil že povsod, samo v pasji r . . . . ne. Ta malo groba šala hoče le vsiljivost češkega naroda označiti. Povsod si služijo Čehi kruh, največ seveda med Nemci. Ali doma skušajo vsakega tujca požreti. V Pragi so imeli zdaj oddati cevi za vodovod v okroglem znesku 3 milijonev kron. Oferirale so razne firme. Čehi pa so dobavo oddali tuji francoski družbi. To vse iz sovraštva proti domači-

Šolski začetek.

Spisal učitelj E. Post.

Počitnice so minule. Kako hrepenijo družine z mnogimi otroci po temu trenutku! „Tu se ne da več pretrpeti s temi paglavci!“ čujemo dostikrat tožiti. — „Povsod se mora imeti oči, povsod učiti in pridigovati, da se omeji nagon k delovanju in uničenju“.

Mi učitelji se smejimo takim izbruhom očeta ali matere; kajti spominjamo se dejstva, da priletijo stariši opetovano pri najmanjši zadevici v šolo, da se pritožijo črez „preojstro“ ravnanje z otroci; na to pa vedno pozabijo, da imajo že s svojimi 2, 3 ali 4 malimi med počitnicami veliki križ, medtem ko se mora učitelj s 70, 80, ja do 100 takih tičkov vsako leto skozi 46 tednov mučiti. Ko bi gotovi stariši to premislili, sodili bi v gotovih slučajih o ojstrih odredbah učiteljev drugače. To omenim le mimogredoč.

Te vrstice ne veljajo onim, ki so že čez A-B-C, katerim je šola že drugo domovje, učitelj pa ljubi prijatelj, — temveč onim, ki ob roki skrbne matere stopljejo v šolsko sobo in vidijo prvič moža, kateremu se jih izroči vsak dan za par ur. Vsakdo misli na svojo mladost, na ta dan nazaj in kmalu bode našel kjuč za to uganko. Ako so ti stariši učitelja popisali kot dobrega, ljubega moža, od katerega si bodeš veliko dobrega in lepega naučil, potem so male oči pač vprašujoče moža pogledale; ali hitro zanpajoče otroško srce čuti pri prvih ljubih besedah učitelja takoj ono otroško ljubezen, ki dene odrašenim tako dobro in jih vleče k mladini. Ako si pa imel nesrečo, da si slišal od kakšne služkinje ali celo od tvojih staršev pri vsaki stvari, ki si jo napravil kot 5 ali 6-letni otrok, besede: „No le počakaj, kadar prideš v šolo, ti bode učitelj že pokazal“, — potem je čutilo tvoje srce pač več kot vznemirjenje. Boječe si vstopil, jecljaje tvojemu učitelju in prihodnjemu odgojitelju odgovarjal in ako je bilo zunanje učitelja še resne nature, potem so morda celo solze tekle ali pa si jih težko zadržal. Gotovo pa je trebalo v takih slučajih vedno mnogo dnij, morda tudi tednov, da se je vzbudilo v otroku ljubezen do šole. Kdo pa je bil temu kriv? Pretiravanje, zavijanje, da ne rečem lažniva poročila, katera je slišala deca vedno o šoli in učitelju.

Zato proč s takimi napačnimi vzgojevalnimi sredstvi! Ko bi se tej zahtevi ugodilo, koliko jeze in slabih ur bi se prihranilo učitelju in staršem, kako bi se ukrepčalo najvažnejši predpogoj dobrih uspehov za vzgojo in poduk, dobro sporazumljenje z šolo in domom. Zato opozarjamo vse stariše, katerim se gre za blagostanje njih dece, zdaj, ko se prične kmalu zopet poduk, na sledeče nauke, ki so plod dolgoletnega premišljavanja in izkušnje:

1. Varujte se, da bi govorili pred otroci slabo o šoli, učiteljih in predpostavljenih; kajti z vsako besedo, s katero se njih avtoriteto podgrebe, podgrebla se bode i vaša.

2. Povejte učitelju zaupljivo vse duševne in telesne napake otroka, da se bode takoj v začetku nanje oziral in se tako ogibal neprijetnemu govoričenju.

3. Nikdar naj se ne trpi, da govorijo otroci na način, ki ni spoštljiv, o svojih učiteljih ali da se norčujejo o njih napakah.

4. Nikdar naj se ne nastopa in ne sodi po izpovedbah lastnih ali celo tujih otrok, temveč naj se vedno popreje učitelja povpraša.

5. Za take pogovore naj se nikdar ne izbere čas poduka. S tem se poduk moti, kar ni dovoljeno; učitelj tudi mnogokrat nima potreb-

nom Nemcem. Denar naj roma torej raje v tujino, na Francosko, nego da bi ostal doma. In Nemci so bili pri temu še za 300.000 kron cenejši nego Francozi. Prihodnjič pa bodejo Čehi zopet fehtarili, da naj jim država podporo daje. Ali vse se maščuje. Tako je vstal zdaj centralni ravnatelj Kestranek in je javno dokazal, da so se godile pri tej in raznih drugih zadevah med Čehi velike lumparije. Šlo se je gotovim ljudem menda le za „tringelde“ . . .

Bojkot pive. Na Stajerskem se je spilo meseca julija za okroglo 36·000 hektolitrov manj piva. Deželi se je s tem odtegnilo čez 72.000 kron na dokladah.

O novih vodnih cestah.

Ravno v tem času opažamo v taboru velike kapitalistične špekulacije in v velikih trgovskih krogih živahno agitacijo, ki dela na to, da se izvede postava o vodnih cestah, ki jo je sklenil državni zbor leta 1902. Obžalovati moramo pri tem, da pomagajo pri tej agitaciji tudi zastopstva in politiki, ki bi se naj raje ne priklopili tem nameram. Tako se je tudi zgodilo, da se je v državnem zboru sprejel vkljub velikanski agrarni večini nujni predlog socialdemokraškega poslanca D a s z y n s k e g a, izprva v formelnem, pozneje pa tudi v meritoričnem smislu s 184 glasovi proti 86; to se je zgodilo v pretečenem poletju.

Tudi v tem slučaju je posegel osrednji odbor naše kmetijske družbe vmes in sicer s tem, da je zavzel stališče proti nameravani izvršitvi postave o vodnih cestah tako posebno v zadnji seji 14. julija t. l., v kateri se je sprejel predlog gospoda poročevalca člana O. O. S u t t e r j a, ki pravi, naj se od centrale za varovanje gospodarskih in logarskih koristij izdana in od inženerja profesorja B i r k a spisana knjižica: „Soll der Donau-Oder-Kanal gebaut werden?“ nakupi v primernem številu odtiskov za člane osrednjega odbora in podružnice, da se o tej stvari poučijo. Tudi se je v isti seji na predlog istega poročevalca sklenilo, naj se v družbinem listu ponatisne „Kremser Zeitung“.

Gotovo bode tudi v smislu tega sklepa, če se poda samo na podlagi danega gradiva pregled o celi stvari, seveda v mejah, ki jih stavi prostor, ki nam je dan na razpolago.

Proti temu, da se naša prometna sredstva izpopolnjujejo, nimamo s stališča našega gospodarstva nobenih pomislekov, ker rabi kmetijstvo in domače gospodarstvo prometna sredstva ravno tako kakor druge panoge, n pr. industrija. Če pa se ravno v tem slučaju ne ravnamo po tem pravilu, imamo pač vzroke, ki nas silijo k temu. Če si natančno ogledamo nameravano vodno cesto ki se naj postavi, opazimo naprej njeno velikost. Velikanski so stroški, ki jih bo (ali bi) stalo to podjetje, ogromne so tudi naloge, ki jih stavijo tukaj človeški podjetnosti razne naravne zapreke in tehnične težkoče. Kolikor moremo danes presoditi ves položaj, bo stalo celo podjetje jedno milijardo kron, to je tisoč milijonev kron (1.000,000000 K). Velikost te svote si lahko predočimo, če pomislimo, da bi s to svoto v kronah lahko naredili pot, dolg 23.000 km ali več ko polovico zemeljskega obsega. Pomislimo lahko tudi, da tehta v zlati vrednosti ena milijarda kron 3000 meterskih stotov (v zlatu), da bi torej ta množina znašala več ko polovico vsega zlata, ki se je leta 1907. pridelalo na celi zemlji. Toliko denarja ni razen Francoske, ki je morala leta 1870/1 plačati Nemčiji jedno milijardo vojne odškodnine, plačala ali dovolila naenkrat še doslej nobena država. Tudi danes najvažnejši kanali niso stali toliko, kakor bi stal ta avstrijski kanal. Sueški kanal, jedna najvažnejših prometnih zvez za mednarodno brodarstvo, je dolg 160 km. in je stal vkljub različnim težkočam in zaprekam le 480 milijonov mark; Cesar Viljelmov kanal, ki je dolg 75 km. je stal 156 milijonov mark; panamski kanal, ki, kakor znano, reže centralno Ameriko in veže obe veliki svetovni morji, bo dolg 75 km. in ne bo stalanad 720 milijonov kron. Celo sibirska železnic, ki je dolga 6485 km, je stala do Vladivostoka le 932 milijovnov mark; stroški za drugo, potrebno in nameravano progo pa so proračunjeni le na 157 milijonov rubljev.

Z nameravanim kanalom med Donavo in Odro — in o tem govorimo takaj v prvi vrsti — ki bi bil dolg 270 km. bi imeli seveda najdaljši in najdražji kanal na svetu. K temu pa še pride navsezadnje, da bi nameravana milijarda niti ne zadostovala. Naknadne zahteve so navadno večje kakor pa v proračunu za stavo določena svota. To je bilo ob svojem času tudi vzrok, da se je panamski prekop ponesrečil. V Rimu nameravajo postaviti spomenik kralju Viktorju Emanuelu in so izprva določili zanj svoto 8 milijonov. Kmalu pa so morali doplačati nadalnjih 11·5 milijonov in sedaj dvomijo, al bo skupna svota 30 milijonov zadostovala.

Razen tega se moramo ozirati tudi na to, da bo kanal odtegnil poljedelstvu mnogo zelo rodovitne zemlje, ne kanal sam, ampak tudi zemlja, ki se bo ob njem nasipala, različni jezi, Egipčani, s kanalom med Donavo in Odro pa bomo dosegli ravno nasprotno. Ali vsi ti pomisleki ne smejo veljati več, kakor hitro se pokaže, da daje kanal dobiček in da zadostuje vsem prometno tehničnim zahtevam, ki se stavijo vanj. Zdi se nam pa, da se ravno vsi merodajni krogi bojijo odgovora na to vprašanje. K tem spadajo v prvi vrsti merodajni dunajski činitelji. Sanjarijo o tem, da bo mesto Dunaj na ta način dobilo luko, kakor Hamburg, če ne celo kakor London ali novi York, ne pomislijo pa pri tem, da ne moremo priti na severu in vzhodu izven mej naše države v vode.

Tudi se ne ozira nihče na to, da znašajo petodstotne obresti od ene milijarde 50 milijonov kron na leto. Torej bi moral ta kanal vreči na teden jeden milijon dohodkov. Ker pa bo v njem voda stala in ne tekla, zaradi tega pa pozimi zmrznila, bi se moralo v času, ko je kanal prost za vožnjo, torej po leti, zaslužiti na teden dva milijona kron. Na to pa niti misliti ni. Sueški prekop, skozi katerega morajo ladje voziti in ki ima jako visoke tarife, ima seveda vsako leto 60 milijonov čistega dobička; Cesar Viljelmov kanal pa le 2 milijona 420.010 mark. Pri kanalu med Donavo in Odro, ki bi glede dolgosti prekašal najdaljše na svetu za 100, celo 200 km. na dolgosti, pa bi bili stroški še neprimerno večji, ker bi moral imeti nič manj ko 33 jezov in celo armado uradnikov in delavcev. Torej lahko z zavestjo rečemo, da se pri njem ne bo moglo govoriti o kakem obrestovanju, pač pa o neprestanem primanjkljaju.

Tudi je zelo dvomljivo, ali bo kanal dosegel v prometu kak uspeh. Za promet bi prišel v prvi vrsti premog v poštev. A ravno v času, ko se ga največ rabi, to je po zimi, se bo znalo večkrat zgoditi, da bodo željno pričakovane ladje kje gori na Moravskem zamrznile in da ne bodo mogle naprej. Ravno zaradi tega, ker so kanali v prometu zelo nezanesljivi, so več kje že narejene kanale, ki so stali velikanske svote (n. pr. Ludvikov kanal na Bavarskem, Dunajsko-Novomeški kanal), vedno bolj in bolj zanemarjali in začeli ob njih staviti železnice, ki so ceneje in ki mnogo več opravijo. Izračunili so, da preteče ladja v kanalu v eni uri le 3 do 7 km, torej toliko kakor navaden voz.

Vrhu vsega tega pa je kanal popolnoma nepotreben, ker gre skoro 300 km tik ob severni železnici, ki jo jo država pred kratkim kupila. V najugodnejšem slučaju nam lahko služi za to, da dela železnici konkurenco, kar pa bi imelo le tedaj smisel, če bi železnica bila še v privatnih rokah.

Če se oziramo nazadnje še na dejstvo, da mora kanal iti naprej skozi 16 zapornic, da pride 80 m visoko in da mora potem iti zopet skozi 17 zapornic, da pade nato 78 m, da bi se shrambe za te zapornice lahko večkrat pokvarile in poplavile s svojo vodo polja in da bi se z vodo, ki se rabi zanje, preveč izsušila zemlja okoli kanala, če pomislimo nazadnje, da bi rabila ladja do Dunaja šest dnij, potem nam pač ni treba navajati nadalnjih vzrokov zoper ta kanal. Sedaj je naloga agrarnih poslancev, da se ravnajo v tej stvari po navodilih, ki jih je osrednji odbor naše domače kmetijske družbe v tej stvari izrazil.

* * *

Klerikalci in ljudska šola.

Naši klerikalci se delajo vedno za največje prijatelje ljudstva. Ali tisto, kar ljudstvu koristi, sovražijo in mu nasprotujejo z vsemi močmi. klerikalci hočejo ljudstvo vedno v neumnosti obdržati in zato so tudi nasprotniki ljudske šole in obenem učiteljev. Naši učitelji po Slovenskem so žalibog še dostikrat pod farško komando. Oni podpirajo klerikalce kakor Korošca in nazadnjake kakor hofrata Ploja.

V sledečem hočemo navedeti par izrekov, kako mislijo politikujoči farji o šoli in učiteljih.

Stolni kapitular Haffner iz Mainza je dejal na katoliškem zboru: „Bestije, samo bestije pridejo iz današnje šole“.

Klerikalni list „Fränk. Volksblatt“ je pisal: „Šola je kužna bula na državnem truplu“.

Župnik Lukas v Dalkingu je rekel, da je šola isto, kakor opium na Kitajskem.

Župnik Leyser je dejal, da je vso učiteljstvo ustaškega mišljenja.

List „Landbote“ je pisal: „Učitelji so podobni Herodesu, ki ni imel niti sledu človeškege srca v truplu. Kakor pijavke izpijejo počasi otroku vero iz srca in ga zapeljejo v smrtne grehe“.

Škof Aixner v Brixnu je dejal: „Šola je prinesla posurovljenje otrok. Povečala je zločine, mesto da bi dvignila nravnost“.

In tako naprej . . . Vse je šola kriva, vse učitelj! Slovenski učitelji vidijo zdaj, kakšne namene imajo njih duhovniški prijatelji!

Dopisi.

Sv. Trojica v Halozah. Veselo se je v naše kraje peljati, ker so vinogradi posebno letos lepi in trgatev bode hvala Bogu dobra. Žalostno pa je, kadar se pelje domu ponoči, ko človek ni varen napada od nekaterih smrkolinov. Na praznik Marije 8. t. m. se je peljala neka mestna familija domu ob 8. uri zvečer. Tam so se zbrali tisti razbijači in so hlapca pretepli, iz voza trgali, tako, da je moral s konji pobegniti v drugo gostilno k Mariniču; tudi tam ni bil varen te bande, zopet je nastal hud napad na hlapca, gostilničar Marinič je bil primoran gostilno zapreti, da se je rešil teh fantalinov. Kako nam je še nadalje znano, se je godilo tudi večim potujočim kmetom kaj sličnega, ko so se peljali od Božje poti domu. Mi opozarjamo oblast na te razmere in zahtevamo, da se da človeku ponoči mir in da se taki ptiči vtaknejo pod ključ.

Ljutomer. Znanemu prvaškemu advokatu Karleku se majejo tla pod nogami vedno bolj in opravičeno se bojimo, da ga bodo začele kmalu celo žgati. Tukaj se govori javno, da je moralično sfrčal že davno z Ljutomera, da je postal nemogoč in da bi moral pobrati šila in kopita, če ima sploh še kaj stanovske časti in značaja. Saj pa po njegovem nastopanju in njegovih dejanjih ne more drugače biti! Tej diki človeštva je dobro znano na kaki stopinji stoji njegov ugled; vendar pa se ne zmeni za glas ljudstva, spoštovanje uradništva in javno sodbo, marveč se krčevito oklepa še zadnjih snhih vejic in ima za vse le gluha ušesa, ker je kot skrajno duhovita in brihtna glavica prepričan, da drugod ne najde take dobre molzne krave in povrh še

---

nega časa. Najboljši je za take pogovore čas pred ali po poduku.

6. Na naročila učitelja in šole se morajo i stariši ozirati, ker s tem vtrdijo v deci zmisel za red in pravico. Ako se eno ali drugo ne dopade, naj se ne govori pred otrokom slabo o temu, temveč naj se raje povpraša pri učitelju ali naj se mu piše. To seveda vedno v zaprtem ovitku.

7. Nikdar naj se ne rabi za izgovor za šolske zamude le navidezne vzroke. S tem se zapelje otroka v laž in potem se ni čuditi, ako se laže otrok potem na isti način lastnim starišem.

8. Ne mučite deco razven šolskih nalog še z drugimi pismenimi deli. Uči se v šoli!

9. Kazati treba zanimanje za uspehe otrok s tem, da se pregleda večkrat njih knjige in zvezke. Ali ne zoperstavljajte se pri temu označbam učitelja.

10. Drži tvojega učitelja, ki je vložil temelj svojemu znanju, vedno v časti!

stavbe in tako dalje. Drugje stavijo kanale, da uravnajo reke in preprečijo povodnji, ali da pridobijo več rodovitne zemlje, kakor so delali stari